

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל

פרשת משפטים תשע"ז -

ב. גניבה או אונס

הנה יש לעיין אם לא היו מוצאים הגנבים, האם בעל הבית היה יכול לתבוע המוכרת לשלם מפאת דהויה שומר שכר וחיבת בגניבה, או דילמא נימא דלא הוה להמוכרת לאסוקי אדעתה לכל התוכנית הזו, ואם כן לא חשיב כגניבה אלא כאונס. ולא אדע.

והנה נחלקו קמאי בשומר שכר שנגב באונס גמור, וקיימא לן דפטור, [ע' שולחן ערוך חו"מ סי' ש"ג סעי' ב', ושי"ד סק"ד]. אך יש לומר דמכל מקום בעל הבית פטור מלשלם שכרה שטרם שילם, דבעל הבית מוחזק. [אך היא תוכל נמי לתפוס כנגד שכרה].

[ואכתי יש לעיין אם דינה כשומר שכר, וראיתי בספר נצח ישראל (סי' י"א) דאייתי התם אם שפחה ועובדת דינא כשומר שכר לענין גניבה, וצריך עיון אם שייך לנידון דידן].

ג. לחלק בין פנויה לאשת איש

יש לדון דהני מיילי בפנויה, אבל בנשואה שמעשה ידיה לבעלה, זה שהאשה הזיקה את בעל הבית, אינו פטור בעל הבית מלשלם שכרה לבעלה, דהא שייך לבעלה, והרי חזינן בגמרא בבא קמא (פ"ז א') דאשה פגיעתה רעה, דהחובל בהם חייב, והם שחבלו באחרים פטורין, ולא נימא דהניזוק יגבה ממעשה ידיה.

ד. כהנ"ל בשעבודא דר' נתן

הנה למה שכתבנו נראה, דאם ראובן חייב לשמעון, ושמעון ספק אם חייב לראובן, נהי דראובן אינו חייב לשלם לשמעון מספק, דתפוס בחובו, אך אם שמעון חייב ללוי, הא יוכל לוי לתבוע החוב מראובן משעבודא דר' נתן, וזה שראובן פטור כלפי שמעון, לא יפטרנו מלוי, כשם שמחילה לא תפטרנו, וכשם שפרעון יש לומר דלא יפטרנו. [ע"י שי"ד חו"מ סי' פ"ו ס"ק י"א].

והנה כל זה כשחוב שמעון ללוי קדם לחוב שמעון לראובן, אבל בקדם חוב שמעון לראובן, יש לדון דפקע חוב ראובן לשמעון, ואין כלל שעבודא דר' נתן.

[ויש קצת לדון לא כך, דזה גובה וזה גובה לא חשיבא פרעון לאלתר, אלא רק כאשר אומר שיעשה כן, אך אם נימא כן, אם כן לעולם יוכל מי שחייבים לו ושחייב מספק למלוה, לגרום שהמלוה ישלם לו, שהרי ילוה סכום גדול מאדם שלישי שאינו יכול לשלמו, ויחול שעבודא דר' נתן ויגבה השלישי מהראשון, וצריך עיון].

עובדא במזודה

פי' יתן איש אל רעהו פסוף או כלים לשומר וְגַב מִבֵּית הָאִישׁ וְגו' (כ"ב ו')

הנה עובדא הוה באדם שהלך עם מזודה ברחוב, ובא אחד לסייעו ולקח המזודה, והלך אחריו ונח קצת והניח המזודה על הכביש קצת מאחריו, והנה עבר אדם וגנב המזודה, ונמלט מבלי שהמחזיק הרגיש. ומעתה יש לעיין האם המסייע חייב לשלם להבעלים:

א. שומר אבידה

הנה בפשוטו אין לחייבו כיון דהוא שומר חנם ופטור על גניבה.

אך יש לעיין, דהנה איתא בגמרא נדרים (ל"ג ב') לענין שומר אבידה, דדעת רב יוסף דהוה שומר שכר, דהרי חשיבא כקבל שכר, מכיון שבשמירת האבידה מרויח פרוטה, דאם יבוא עני לבקש ממנו צדקה, פטור מלתת לו פרוטה, דהעוסק במצות השבת אבידה פטור ממצות צדקה. ודעת רבה דהוא שומר חנם, דלא שכיחא שיבוא עני. ואם כן יש לדון דהכי נמי בנידון דידן, הרי עשה חסד, ויש לדון

עובדא בחכמת הגנב

אם המצא תמצא בידו הגנבה וגו' (כ"ב ג')

הנה עובדא הוה באשה שנכנסה לחנות תכשיטים עם עגלת ילדים ובה תינוק, ואמרה שהיום עשר שנים לנשואיהם ובעלה אמר שתקנה תכשיט יקר. ולאחר שבחרה אמרה למוכרת שרוצה להראות לבעלה אם מסכים לקנותה, ולמה שתקח עמה התינוק ותחזור שבינתיים ישאר. המוכרת הסכימה ולא חששה על הטבעת שהרי משאירה את הילד.

ורק יצאה והנה נכנסה אשה ושואלת בזעקה הראיתם את ילדי? והנה רואה את העגלה עם התינוק ומיד לוקחתה, ואומרת שהיתה בחוץ עם העגלה, ועזבה לרגע קטן לראות דבר מה, ולא מצאתה.

ונתברר שהאשה לקחה העגלה להחנות תכשיטים, ולא חזרה עם הטבעת, כי היתה גנבת, וניצלה את העגלה עם התינוק שתוכל לעזוב את המקום.

המוכרת התקשרה מיד עם בעל הבית, והוא אמר לה, תעקבו אחר האשה השניה, ואפילו שתצטרכו לסגור החנות.

עקבה אחריה מבלי שתרגיש, והנה בקרן הרחוב השניה רואה אותה נפגשת עם הראשונה שחיכתה לה, מיד רדפה אחריהם, וזו שעם הטבעת נמלטה, והשניה נתפסה כי מחמת עגלת התינוק לא יכלה לרוץ מהר.

נתברר שהם היו שותפות לגניבה, ואמר בעל החנות כי חשד כן, כי אם כסיפור האשה השניה, שעמדה בחוץ ונלקחה העגלה, למה לא חששה הראשונה שהשניה תבוא באמצע לפני שלוקחת הטבעת, ואז יתגלה קלונה.

והנה ממעשה זה חזינן דיש תמיד לחשוד שמא פלוני או מחשבה פלונית גנבת.

תו ילפינן מהאי מעשה דיש ללמוד מחכמת הגנב את החכמה כנגד, להתחכם בחכמה ותבונה יתירה לקיום המצוות.

ואיתא בקרא (בראשית מ"ט י"ט) גַּד גָּדוּד וְגוֹדְנוּ וְהוּא יָגֵד עֶקֶב, וביאר בספר 'פה קדוש' כיסוד הני"ל, דעיקר הגבורה במלחמה, אשר אם יסבב האויב ויצור אותם, אז לא די שינצלו, כי אם יתאמצו לעשות לאויב כאשר עשה להם ולסבב אותם, כך אמר יעקב על גד, גדוד יגודנו, פירוש, אפילו אם גדודי האויב יגודנו ויסבבו אותנו, אבל הוא בגבורתו יתגבר עליהם, וגם יגוד עקב, פירוש, עגוד את החיל הזה לסבב ולצור אותם, ולא יסתפק אך במה שינצל מהם.

דיני ממונות בעובדא הנ"ל

א. דינא דגרמי

הנה יש לעיין האם יש לחייב זו שנתפסה, אע"פ שהטבעת לא אצלה. ויש לדון דחייבת מדינא דגרמי, וכמו הנותן לאדם את המפתח כדי שיגנוב, או המראה לנכרי כריא דחיטי. [עייני בבא קמא קי"ז א'].

והיכא דתרווייהו קמן, יש לעיין אם נימא רצה מזה גובה רצה מזה גובה, או דנימא חצי חצי, או דנימא דעיקר הגניבה כלפי העיקרי ולא כלפי המסייע. ואם נימא דחצי חצי, יש לעיין אמאי כשהשני אינו קמן יגבה הכל מהראשון.

[והנה במוסר ממון ישראל לנכרי, משלם הכל. ויש לעיין במוסר ממון ישראל לישראל אחר, האם דיינינן כשנים שכל אחד משלם חצי, או דילמא רצה מזה גובה רצה זה גובה].

מפאת עזוב תעזוב עמו], ואם כן לדעת רב יוסף יהא שומר שכו.

ב. ספיקא דדינא

הנה להלכה בפלוגתת רבה ורב יוסף, כתב הש"ך (סי' רס"ז ס"ק י"ד) דהוה ספיקא דדינא ופטור מלשלם, ואם תפס המאבד, אין מוציאין מידו. והא דמהני תפיסה אע"פ שלדעת רבה אם תקפו מוציאין מידו, שאני ספיקא דדינא, דהתופס יכול לטעון דאולי הלכה כמו רב יוסף.

ג. שומר חנם יהא שומר שכו

הנה הקשו קמאי אמאי כל שומר חנם לא חשיב שומר שכו משום שמרויח פרוטה דרב יוסף, דהרי בשמירתו מקיים מצוות חסד. ומצאנו בריטב"א שני תירוצים, בשבועות (מ"ד א' ד"ה דאיתמר) תירץ דאינו שוטח מפאת המצוה, אלא מפאת השמירה, ומשום הכי לא חשיב עוסק במצוה.

אך בריטב"א בבבא מציעא (פ"ב א' ד"ה דאתמר) תירץ באופן אחר, דאין הכי נמי חשיב עוסק במצוה, ומיפטר מליתן פרוטה לעני, אך אפילו הכי לא חשיב שומר שכו, דכיון דמיד בעלים בא לו, וכל עיקרו לא נחת אלא לשמירה בעלמא, אגן סהדי דלא נחת אלא להיות שומר חנם, משא"כ באבידה שבאה לו שלא לדעת הבעלים, ולא באה לו משום שמירה אלא משום מצוה.

ולכאורה בנידון דידן, לתירוץ הריטב"א בשבועות ודאי הוה שומר שכו, דכל כהאי גוונא דשומר מחמת מצוות חסד, באמת חשיב דעוסק במצוות חסד, ופטור מפרוטה דרב יוסף. אך תליא במצוה שאינו מחוייב אלא עושה לפנים משורת הדין, אי הוה שומר שכו. [ודן בזה בדברות משה בבא מציעא, בהערות על אלו מצאיות].

אך לתירוץ הריטב"א בבבא מציעא, יש לדון דהמסייע אינו שומר שכו, דלא נחית אלא להיות שומר חנם, ועיין.

ד. אינה מצוה גמורה

אך הנה לכאורה יש לדון דלא תליא בדין שומר אבידה, דהנה בספר אהבת חסד (לחפץ חיים, פ"א סע' ב' בנתיב החסד סק"ז) הקשה דכל משאיל יהא משכיר, דהרי בעת ההשאלה נפטר מלתת צדקה מפאת דעוסק במצוות חסד. ותירץ דחסד לא חשיב מצוה גמורה דליהוי מחמתה עוסק במצוה.

[הנה נסתפקתי בהולך לעשות מנהג טוב אם נפטר ממצוה, כגון בהולך לעשות תשלך, והשתא יהא מוכח מהכא דלא נפטר, דהרי מכיון דאף במצוות חסד אמרינן דאינו נפטר מחמתה ממצוה אחרת, אם כן ודאי דבמנהג אינו נפטר].

והקשה באהבת חסד, דבמשאיל לעני שיש גם צדקה, אם כן יהא המשאיל משכיר, [וכן יש לשאול בשומר חנם עבור ענין], ותירץ דאינו מרויח דמיחלף צדקה בצדקה, וצריך עיון דהחייב לעניים שנפטר ממנו הוא יותר מההפסד שמשאיל או ששומר. [ועיין מה שהבאנו בזה לפני שבועיים בפרשת בשלח].

ולפי זה לא קשה כלל קושיית הריטב"א דשומר חנם יהא שומר שכו מכיון דעושה חסד, דהרי מצוות חסד אינו פוטרו מצדקה.

ה. מצות פריקה

אך יש לדון דנידון דידן שאני מכל שומר חנם, דהנה איתא בקרא עזב תעזוב עמו (שמות כ"ג ה'), וילפינן מהכא מצות פריקה, והיינו דמי שפגע בחבירו בדרך ובהמתו רובצת תחת משאה, הרי זה מצוה לפרוק מעליה.

וכתב הרשב"א בתשובות (ח"א סי' רנ"ב) דלא רק בבהמה איכא מצות פריקה, אלא הכי נמי באדם, ואם כן נימא דלקיחת המזוודה הוה מצות פריקה.

אך יש לדון דפריקה הוה רק לטעון משאו, ולא לשאת את המשא במקומו.

ג' הערות בדיני שומרים

א. שמירה בבעלים

הנה שמעתי דאדם מהצלה הפקיד חפץ, והשומר פשע, וטענו שפטור מפאת דהוה שמירה בבעלים, דהמפקיד חייב לעבוד עבורו, וכדאמרינן בגמרא בבא מציעא (צ"ז א') דמקרי דרדקי, שתלא,

טבחה, ואומנא, וספר מתא, כולחון בזמן עבודתן כשאילה בבעלים דמו. והעירו, דאם כן הוא הדין בעל חנות מכולת.

ובברוך טעם (אמרי ברוך גליון שולחן ערוך סי' רצ"א על ש"ך ס"ק ל"ה) כתב דבן שהפקיד אצל אביו פטור האב מפאת שמירה בבעלים. והעירו, דאם כן גם באח אצל אחיו הגדול, וכן בחמיו וחמותו, ונכד לסבא.

אך שאלו, דאם כן ברב ותלמיד, הא התלמיד חייב בכבודו, ובגמרא (שם) אמרינן דחשיב שמירה בבעלים רק מפאת דהתלמיד משועבד ללמוד מה שהרב לומד. ואולי אין התלמיד חייב לשמש את הרב אלא רק לכבדו. וצריך תלמוד.

ב. נגנבה העגלה

הנה יש לדון באחד שקיבל שכר להשגיח על ילדים [ביבי סיטר], ולקח הילד לטיול בעגלה, ונגנבה העגלה, האם חשיבא שומר חנם, שהרי אינו מקבל יותר שכר עבור שמירת העגלה, או דילמא נימא דחשיבא שומר שכו, דהשכר עבור הכל. ויש לדון עוד, דהוה שואל, דהרי כל הנאה שלו. אך אפשר שאינו שואל, שהרי עובד בעגלה לטובת התינוק.

ונראה כהצד דהוה שומר שכו, דהשכר עבור הכל. אך אם נגנב מהעגלה ספר, הוה על זה שומר חנם.

ג. קופה של צדקה

היה לאדם קופה של מוסד בביתו, והניח שם כסף, והשאיר ביתו פתוח, ונגנבה הקופה. ויש לדון דהוה פשיעה.

והנה המוסד קנה הכסף בקופה, דאע"פ שהקופה לא היתה ברשות המוסד, מכל מקום יש לדון דדמי להא דאמרינן בבבא בתרא (פ"ו א') דכליו של לוקח קונה לו ברשות מוכר, כאשר המוכר אומר ללוקח זיל קני, והכי נמי כשמכניס צדקה בקופה, דומה לאומר זיל קני.

אך להיות שומר בעינן מעשה קנין, ונחלקו בזה רמב"ם ורא"ש (רמב"ם פ"ז מהל' שכירות ה"ח, ורא"ש בבא מציעא פ"ח ט"ו, ומובא ב' הדעות בשו"ע חו"מ סי' רצ"א סע' ה') האם כדי להתחייב בחיובי שומר צריך מעשה קנין. והרי הכא לא היה מעשה קנין, [דהרי הקופה של המוסד], ואם כן פטור מספק. כך שמעתי מהג"ר נפתלי נוסבוים שליט"א.

ואמנם על עצם הקופה יתחייב לשלם, דהרי זה קיבל מהמוסד, ואם ישלם עבור הקופה בשטר גדול יותר, לא יתחייבו להחזיר לו העודף, דהשתא אינהו מוחזקים, ובספיקא דדינא מועלת תפיסה.

עובדא בהזיק אדם שעבר באדום

וְהוּא יֵצֵא בַגָּפוֹ וְגו' (כ"א ד')

הנה עובדא הוה בראובן שעבר במעבר חציה באור אדום, ואחריו יש ילדים קטנים, שיש לחוש שיעברו גם כן, ושמעון הלך אחריו להחזירו, והחזיק בכנף מעילו, והוא ממשיך לרוץ, ונקרע המעיל.

ויש לעיין בכמה אנפי האם חייב שמעון לשלם לראובן.

א. להזיק כדי לאפרושי מאיסורא

הנה אמרינן בהמניח (כ"ה א') גבי עבד עברי שרבו מסר לו שפחה כנענית, וכלו לו שש שנים, ואם כן השתא אסור בשפחה כנענית, ורבו מסרהב בו לצאת, אבל העבד אינו רוצה לעזוב, יכול האדון להכותו כדי שיעזוב ולא יעבור על איסור של בן חורין בשפחה כנענית. שמעינן מהכא דכדי להפריש מאיסור, שרי להזיק לחבירו.

ויש לעיין אם חשיבא נידון דידן לאפרושי מאיסורא. ונראה דזה דבר רחוק לומר כן, דאע"פ שאין רשאי לעשות כן, מכל מקום לא מיקרי כולי האי לאפרושי מאיסורא דיש לחבול על זה.

שוב שמעתי שהעובדא היתה שהילדים כבר הלכו אחריו במעבר החציה, ובוה שמחזירו יחזרו גם הם. ויש לדון דזה חשיבא לאפרושי מאיסורא טפי.

ב. היה לו עצה אחרת

אך יש לומר דהיה יכול לחבקו ולא ליתן לו להמשיך לילך. אך אז יתכן שלא יתפסנו, ואם כן היה מוכרח להחזיקו במעיל.

אך אכתי היה אפשרות שלא יחזיקו בכנף המעיל אלא באמצע המעיל, שאז פחות חשש שיקרע.

ואם כן בהיה לו ספק שמא באמצע המעיל לא ינוק, ובכנף המעיל הרי ודאי ינוק, אז מחייבין ליה להחזיקו באמצע המעיל, דהיה לו ללכת בדרך של ספק נזק.

וכי תימא דלאחר מכן נימא דילמא היה נזק גם באופן השני, ואם כן המוציא מחבירו עליו הראיה, אינו כן, דמכל מקום היה לו למיעבד בדרך הפחות מזיקה, וכמבואר בט"ז (ח"מ סי' תכ"א סעי' י"ג) דהמציל ישראל מנוק על ידי שמכה את המזיק, צריך שיהא ברור שאין לו עצה אחרת, אך בספק אם יש עצה אחרת, ומכל מקום הכה המזיק, חייב לשלם לו.

אך כל זה כשהיה לו לנסות הדרך הפחות מזיקה ואינו מפסיד את כל ההפרשה מאיסור, אבל אם עלול להפסיד את ההפרשה, לא יעשה את הספק. (והארננו בדברי הט"ז בפרשת וראא תשע"ו).

ג. אדם המזיק

הנה יש לדון דאין כאן אדם המזיק, דהרי הוא רק מחזיק במעילו והשני התקדם. אך הא חזינן בגמרא בבא קמא (ל"א ב) בגוונא דזה בא בחביתו וזה בא בקורתו, ועמד בעל הקורה, ונשברה חבית בקורה, חייב בעל הקורה בנזקי החבית, אע"פ שבעל הקורה עמד, ובעל החבית התקדם, ואם כן הכי נמי בנידון דידן.

ד. מתון מתון

אחר כך נתברר שזה שעבר במעבר חציה רץ לאמו שהיתה צריכה טיפול רפואי דחוף, ונמצא דהיה מוכרח לעבור הכביש, ולא היה כאן לאפרושי מאיסורא לעכבו באמצע.

והנה אשכחן בגמרא ברכות (כ"א א') עובדא ברב אדא בר אבהא, דראה לההיא כותית דהות לבישא כרבלתא בשוקא [שם לבוש חשוב], סבר דבת ישראל היא, קם קרעיה מינה, [ופירש בחכמת שלמה, דהיינו משום דאין דרך בנות ישראל ללכת בלבוש חשוב כזה בלא שיהיה עליו כסוי עליון], אגלאי מילתא דכותית היא, שיימוה לשלם לה את נזקה בארבע מאה זוזי, אמר לה מה שמך, אמרה ליה מתון, אמר לה מתון מתון ארבע מאה זוזי שויה. [ופירש רש"י, השם מאתן גרם לי, שהוא דומה למאתים. עוד פירש, מתון מתון לשון המתנה, אם המתנתי הייתי משתכר ארבע מאות זוז].

והנה רב אדא כיון לאפרושי מאיסורא, ונתברר שלא היה איסור, ושילם לה. וצריך עיון אם היה חייב מדינא.

ה. אונס גמור

יש לדון לפוטרו משום אונס גמור כעין גניבה. אך צריך עיון האם גם בכהאי גוונא אמרינן באונס גמור פטור, שהרי יודע שמזיק רק חושב שיש לו היתר.

והיינו דיש לעיין בהאי עבד עברי בגמרא בהמניח, ובאמת לא כלו השש, אלא שהיה יום מעונן, וסברו שכבר הגיע לילה, [כדחזינן כהאי גוונא בברכות כ"ז ב'], ואם כן אסור בשפחה כנענית, אם יהא חייב על החבלה, כיון דמילתא דלא שכיחא שיהא יום המעונן כל כך.

[אך יש לדון דשאני התם דיהא פטור על חבלתו, דמכל מקום העבד הרי גם כן סבר שכלו השש שנים, ואם כן יש כאן נתכוין לאכול בשר חזיר, ואם כן רשאי לחבול].

וכעין זה במי שרואה כהן שנמצא בבית הקברות, וחובל בו על מנת להוציאו, ונתברר שאינו כהן, אלא חלל, והוא ידע על עצמו שהוא חלל, אבל החובל לא היה צריך לחוש שהוא חלל, שידע שאביו כהן.

בגניבתו ולא בזממו

וְנִמְכַר בְּגִנְבָתוֹ (כ"ב ב')

הנה איתא בקרא דגנב שאין לו ממון להחזיר גניבתו, נמכר בעבד עברי, ובהממון של המכירה יחזיר הגניבה.

והנה אמרינן בגמרא מכות (ב' ב') דאין עדים זוממין נמכרים בעבד עברי, וילפינן הכי מקרא דידן, 'ונמכר בגנבתו' אמר רחמנא, בגנבתו

ולא בזממו. [ואיירי כאשר גם זה שהעידו עליו אין לו כסף, וגם לזוממין אין כסף, ובלא קרא הוה מזבנינן לעדים בעבד עברי, והכסף ילך לזה שהעידו כנגדו].

ובתשובות צפנת פענח (סי' רכ"ג) הקשה השואל, דהנה אמרינן בגמרא סנהדרין (מ"א א') דעדי נערה המאורסה שהוזמו אין נהרגין, מתוך שיכולים לומר לאוסרה על בעלה באנו, ואם כן הכי נמי הכא, אמאי סלקא דעתך שימכרו, [ואיצטריך קרא למעטו], הרי יאמרו העדים סברנו שיש לו כסף, ואם כן חשבנו לחייבו רק כסף.

ויש לדון ליישב בכמה אנפי:

תירוץ א' - במסופקים

נראה לתרץ, דהרי התם בנערה המאורסה איירי דוקא כשסברו בודאי שלא יהא מיתה, אבל אם מסופקים בדבר, הא כתב בחתם סופר דלא יוכלו לומר כן, ואם כן משכחת לן כשידענו שהוזממין מסופקים אם אין לו כסף.

תירוץ ב' - באו כבר ב' עדים

עוד יש לתרץ, דאיירי ששני עדים העידו שגנב, ובית דין ביררו שאין לו כסף, והשתא באו שני עדים החדשים ומעידים כראשונים, ואחר כך הוזמו כולם, ואם כן הרי העדים השניים ידעו ודאי שאין לו כסף.

ואע"פ דעדים הראשונים לא יתחייבו, דהם יכולים לטעון דבאו לחייב רק ממון, מכל מקום נימא דהא דבעינן עד שיוזמו כולם, סגי בפעולת הזמה, ולא בעינן שיתחייבו כולם, כדדנו המפרשים לענין הא דאיתא בגמרא כתובות (כ"א א') שאין מזימין את העדים אלא בפניהם, מהו באופן שהיו כמה עדים וכולם הוזמו, אלא חלק בפניהם וחלק שלא בפניהם.

תירוץ ג' - ידענו שאין לו

עוד יש לתרץ, דאיירי בגוונא דידענו שאין לו כסף, וכגון שהלואו לו, ובאו לתבוע כספם, ובית דין חפשו ולא מצאו.

תירוץ ד' - תירוץ צפנת פענח

בצפנת פענח תירץ, דהנה יש לדון אם לא היו עדים על הגניבה, רק הוא הודה שגנב, דחייב בקרן, האם ימכר.

והנה במנחת חינוך (מצוה מ"ב אות ו') כתב דימכר, ובחידושי תורת משה (לקידושין י"ז עיין שם באורך) האריך טובא בזה ואסיק דהמשמעות שימכרוהו, ובספר דברי סופרים (להגאון נור הקודש) כתב דלא ימכר, דהודאת בעל דין רק על החיוב, ולא על מהות החיוב שהוא גנב.

והנה הצפנת פענח כתב דיש לדון דלא ימכר, והזכיר כעין סברת הדברי סופרים, ואם כן נתיישבה הקושיא, דאיירי באמת שהודה, ואחרי שהודה באו העדים, ואם כן על כרחך כוונת העדים שימכר בעבד עברי, דבשביל החוב ממון אמאי באו.

אך לכאורה יש לתמוה, דכיון דהוא מודה שגנב, אם כן אף כשיוזמו לא ישלמו, דהוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה, וכדאמרינן בגמרא בבא קמא (ע"ה ב') דאם הגנב הודה שגנב, והגניבה היתה בפני שני עדים, מפאת הודאתו אין לחייבו בכפל, דמודה בקנס פטור, ומפאת העדים נמי אין לחייבו, דהוי ליה עדות שאי אתה יכול להזימה, דאם יוזמו לא יוכל לתובעם את ההזמה, מפאת שהודה שגנב בפניהם.

אך יש לדון דהכא שאני, דהוא באמת אמר שהעדים לא היו שם, רק הודה בגניבה, והאי גניבה אינו מחייבתו במכירה, ונמצא דהעדים הוסיפו את המכירה, ואם כן שפיר ישלמו לו את הפסד המכירה.

ואע"פ שגם לדבריו כשיעשיר ישלם, ונמצא דהם רק גרמו לו ההפסד שישלם מיד, ואם כן הוה ליה כמודה שהחוב לעשר שנים והעדים אומרים שלא לתר, דשיימין ההפרש, אין הכי נמי להסלקא דעתך ימכרום בעבד עברי רק עבור ההפרש, וצריך תלמוד.

מכה עבדו מכה כדי להמית

וְכִי יִכּוּ אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ אוֹ אֶת אִמּוֹ בַשֶּׁבֶט וּמַת תַּחַת יָדוֹ נֶקֶם וְנֶקֶם. אֵךְ אִם יוֹם אוֹ יוֹמִים יַעֲמֵד לֹא יִקָּם בּוֹ כִּסְפוֹ הוּא. (כ"א כ-כ"א)
 הנה איתא בקרא דמכה עבדו ומת לאחר יום או יומיים פטור, אבל אם מת בתוך יום או יומיים חייב.

וכתב רש"י, דאייירי דוקא בהכה העבד הכאה שיש בו כדי להמית, דילפינן בקל וחומר מהרג ישראל, מה ישראל דחמור, אין חייב עליו אלא אם כן הכהו הכאה שיש בו כדי להמית, עבד הקל לא כל שכן. והנה במכילתא (פרשה ז') אסיק עלה דאין ללמוד מהקל וחומר, דאין עונשין מן הדין, שאתה מחייבו מיתה שלא כדין, אלא יליף הכי מקרא 'בשבט' דאייירי דוקא ביש בו כדי להמית. ותיקשי, מהו טענת המכילתא, הרי אדרבה מהקל וחומר אנו באין להקל עליו, דמן הדין היה מחוייב מיתה אפילו אין בו כדי להמית, ומכח הקל וחומר פטרינן ממיתה. ויש לדון ליישב בכמה אנפי:

תירוץ א' - רודף

בעלי התוספות על התורה מתרצים, דמשכחת חומרא בהאי קל וחומר, כגון אם האדון רודף אחר עבדו כדי להורגו בדבר שאין בו כדי להמית, ובא ראובן והציל העבד והרג את האדון מדין רודף, הרי אחרי הקל וחומר ראובן יהא נהרג, לפי שהאדון לא היה חייב מיתה אם הרג את עבדו כיון שאין בו כדי להמית. נמצא דטענת המכילתא דראובן נהרג שלא כדין.

ותמה על זה במרכבת המשנה (על המכילתא שם), דכל הנידון אם אחר כך מת ולא היה כדי להמית, אבל מקמי הכי אין לחוש שימות, ואם כן האדון לא הוה רודף, ואסור לראובן להורגו, ואם כן גם לולא הקל וחומר נהרג ראובן.

[ויש להוסיף דאף אם הוה ספק השקול אין להורגו, דספק רודף אין להורגו, אבל זה טעותא, דהנידון לאחר שראובן כבר הרג האדון, ובוה הרי לאחר שכבר הרג הספק רודף, אינו חייב מיתה].

ועוד תיקשי, דאף אם נימא דפטור באין בו כדי להמית, מכל מקום רודף הוה, וכמו ברוצה להרוג על ידי גרמא. [וכך הקשה בספר הר אפרים על המכילתא].

תירוץ ב' - גואל הדם

לכאורה יש ליישב דברי המכילתא, כעין אופן של בעלי התוספות, כגון שהאדון הרג באין בו כדי להמית, והשתא גואל הדם הרג את האדון, דבלא הקל וחומר יהא גואל הדם פטור, דהאדון חשיב רוצח, ואם כן אית ליה דין גואל הדם, משא"כ השתא מכח הקל וחומר, האדון לא חשיב רוצח, ואם כן יהא גואל הדם חייב מיתה.

מקלקל בהוצאה

הנה איתא במשנה בשבת (ק"ה ב') דכל המקלקלין פטורין, והיינו כגון אם קרע בגדים או שרפן או שבר כלים דרך השחתה, דאע"פ שעשה מלאכה בשבת, מכל מקום הואיל וכוונתו לקלקל פטור.

והקשה בתשובות בית יצחק (או"ח סי' ל"ד) דהנה מבואר בגמרא שבת (צ"א א') דזרק כזית תרומה לבית טמא חייב משום הוצאה, ותיקשי, אמאי חייב הרי הוה מקלקל, דבזריקתו פוסל התרומה.

א. מקלקל מצד הלכה

ומיישב הבית יצחק בבי דרכים, חדא, דמקלקל בעינן מצד המציאות, אבל לא מצד ההלכה, והכא הקלקול של התרומה אינו אלא מצד הלכות תרומה.

ויש לעיין, דהרי מקשינן בגמרא פסחים (ע"ג א') השוחט חטאת בשבת בחוץ לעבודה זרה, אמאי חייב עליה שלש חטאות, מה תיקון, הרי מיתסר בהנאה, חזינן דמכיון דבדינא נאסר בהנאה חשיבא

וכי תימא היאך שייך גואל הדם לעבד כנעני, יש לומר דנשתחרר בתוך יום או יומיים, והוליד בן דמתייחס אחריו, דפטור יום או יומיים אכתי איכא, כיון דבשעת ההכאה היה עבד.

[ויש לעיין לענין שלשים של עבד ונשתחרר לאחר ההכאה וקודם שמת, אם דינו בשלשים של עבד, או בכופר, או פטור לגמרי. ומהמבואר להלן איכא למילף דינו בשלשים של עבד].

אבל זה אינו, דנהי דחשיב בנו, אבל לא לענין הפעולה שהיתה בו בהיותו עבד, כדמוכח מדאמרינן בגמרא גיטיין (מ"ג א') דלא משכחת לן יורשים לחצי כופר דחצי עבד חצי בן חורין, אם אין קדושין תופסין, והא משכחת לן בנשתחרר, וכדהוכיח בחזון איש (נשים סי' קמ"ז בעניני עבדים שק"ט). [ומקושייתם ילפינן דאף בנשתחרר נאשר חיובא דשלשים של עבד].

אך אתי שפיר למאן דאמר (סנהדרין מ"ה ב') דאם אין לו גואל הדם בית דין מעמידין לו גואל הדם. ולא עיינת.

תירוץ ג' - לא עבדינן גמר דין ופטור ההורג

בפשוטו משכחת לן שהאדון המית באין בו כדי להמית, דלבתר קל וחומר דפטור, ההורג האדון חייב, ובלא קל וחומר ההורג פטור, וכי תימא דאף בלא קל וחומר, הרי פטור רק כשיש על האדון גמר דין דחייב מיתה דאין לו דמים, ובלא גמר דין ההורג חייב, ואם כן השתא דליכא גמר דין, אמאי הוה עונשין מן הדין, יש לבאר דזה גופא החומרא דהשתא דאיכא קל וחומר לא עבדינן גמר דין.

תירוץ ד' - כבר היה גמר דין

עוד יש לומר, דנפקא מינה היכא דכבר נגמר דינו דהיה הכאה שיש בה כדי להמית, ואחר כך באו עדים שלא היה בה כדי להמית, דבלא קל וחומר ההורג פטור, ואחרי הקל וחומר ההורג חייב.

אך בתרי ותרי, יש לומר דבלאו הכי פטור, ובהזמה, צריך עיון אם לא בעינן גמר דין חדש, ואם כן שוב אין נפקא מינה.

אך יהא הנידון דקבענו שהיה כדי להמית מכח רוב, ובאו עדים שהיה מהמיעוט שאין בו כדי להמית, דודאי לא בעינן גמר דין חדש.

תירוץ ה' - כדי להמית לאחר יום או יומיים

הנה במרכבת המשנה תירץ המכילתא, דפסיקא ליה דברוצח רגיל אם יש בו כדי להמית לאחר זמן, ומת קודם חייב, והכי נמי בדינא דיום או יומיים, ויש בו כדי להמית לאחר יום או יומיים, ומת קודם, אם הוה ילפינן מרוצח דעלמא הוה חייב, ועל זה קאמרינן דאין עונשין מן הדין, והלכך בעינן קרא דשבט דבאמת פטור.

אך צריך עיון בזה, אמאי באמת פטרינן, הרי הוה הכאה כדי להמית, וההבדל רק בזמן המיתה, ואם איכא סברא דבכהאי גוונא פטור, כיון דהיה בזמן פטור, אם כן אף בלא קרא. ויש לומר דהא דפטרינן בהיה בזמן פטור, כיון דיש כאן קרא. וצריך תלמוד. [ועיי' במאיר עיני חכמים (ח"א סי' ל"א אות ח') שכתב דבר מפולפל ליישב].

עניני שבת - מקלקל

מקלקל. וכן כתבו תוספות בשבת (ק"ו א' ד"ה בחובל) בחובל כשצריך הדם, ואשתכח דהדם אסר בהנאה, דחשיב מקלקל.

ב. מקלקל בהוצאה חייב

תו מיישב הבית יצחק, דשאני מקלקל בהוצאה דחייב, דהוצאה אינו משיבח בגוף החפץ.

ובתשובות לבושי מרדכי (או"ח תניינא סי' ל"ב אות ד') נחלק על הבית יצחק, דהרי אמרינן בגמרא כריתות (י"ט ב') דאם מקלקל חייב גם מתעסק חייב, והרי חזינן (שבת ע"ב ב') דפטור מתעסק גם בהוצאה.

ג. לחלק בהנ"ל

נראה שיש לבאר בדעת הבית יצחק, דחלוק אמאי חייב במקלקל, דבשלמא אם חייב במקלקל משום דלא קפדינן שאינו מלאכת מחשבת, ולא בעינן דומיא דמשכן, אם כן גם מתעסק פטור, דהרי לא בעינן דומיא דמשכן, אבל בכגון גוונא דבית יצחק, דבהוצאה חייב במקלקל, לא מפאת דלא בעינן מלאכת מחשבת, אלא משום דבהוצאה לא שייך מקלקל, אם כן לענין מתעסק שפיר פטרינן.

יומא טבא לרבנן

בלב מלא גיל זכינו ויצא לאור הספר "גינת אגוז"

והוא ליקוט מכתבי רבינו זצ"ל על עניני שביעית

ניתן להשיגו אצל משפ' פיש, רח' קוטלר 21, [פינת הרב שך 7], טל 036188995

***

בס"ד בקרוב יראו אור עולם עוד מספרי רבינו,

"תאיר נר" עמ"ס מכות. "בית אבי" על ספר שב שמעתא

גא לתרום
 ל'חמדת אברהם'
 סוקולוב 17 א'
 דירה 7 ב'ב פקס
 0737263949
 טל' 035703949
 בין 7.30 עד
 8.30 בערב

זאת למועד הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשון של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו ז"ל היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף יתבות יקשור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו זצ"ל בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.